

Trivsel og tilhørighet i norske bygdesamfunn

Kvantitative funn fra *Lokalsamfunnsundersøkelsen 2011, 2013 og 2016*

Brit Logstein, Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning

Innhold

Innhold	1
Bakgrunn	2
Norske bygdekommuner som bosted.....	2
Operasjonalisering av bygdekommuner	4
Stedstilhørighet blant de som bor på bygda.....	5
Lokalt fellesskap	6
Bolyst.....	9
Lokalpatriotisme.....	12
Dugnadsånd i bygdekommuner	16
Lokal tillit	18
Nabokontakt.....	20
Lokal vennekontakt	22
Tilfredshet med kommunale tjenester der man bor	23
Oppsummering.....	26
Referanser	28

Bakgrunn

RURALIS – Norsk institutt for rural- og regionalforskning, har i 2011, 2013 og i 2016 gjennomført *Lokalsamfunnsundersøkelsen*. Det er en spørreundersøkelse i to representative utvalg av den norske befolkningen: De som bor i det som blir definert som bygdekommuner, og de som bor i større tettsteder og byer. I Lokalsamfunnsundersøkelsen har innbyggerne blant annet blitt bedt om å beskrive sitt eget bosted, tilfredshet med og graden av tilhørighet til eget bosted, oppvekstforhold og planer for framtidig bosted, sosiale nettverk både der man bor og generelt, og hvordan man vurderer lokaldemokrati og kommunal tjenesteproduksjon. Dette gir gode muligheter til å få kunnskap om den sosiokulturelle situasjonen (levkår og trivsel) i norske bygdesamfunn og på større tettsteder og i byer og om det har skjedd endringer fra 2011 til 2016.

Lokalsamfunnsundersøkelsen utgjør en del av Ruralis sin strategiske instituttsatsing (SIS): Rurale lokalsamfunn: mellom livskraft og utarming (RURSAM), og inngår i Ruralis sin strategiske målsetning om å være den fremste tilbyderer av oppdatert kunnskap, analyser og ideer om norske rurale lokalsamfunn. Dette inkluderer et fokus på folks forståelse av sine lokalsamfunn, og den sosiale, økonomiske og politiske konteksten disse oppfatningene formes i. Ruralis er alene om ha tidsseriedata med dette perspektivet på norske bygdesamfunn, og datasettene muliggjør samtidig også sammenligninger med urbane samfunn. Prosjektet skal bidra til arbeidet med å styrke rurale lokalsamfunn ved å frembringe kunnskap om hvordan lokale så vel som nasjonale ressurser kan eller bør disponeres for å få best mulig utvikling på mindre steder.

Norske bygdekommuner som bosted

I Norge, som i andre deler av verden, skjer det en stadig økende sentralisering. I 2017 er det registrert at 18 prosent av oss bor i spredtbygde strøk¹, mens i år 2001 var andelen 22,5 prosent². De minste kommunene har blitt mindre med hensyn til innbyggertall, mens de største kommunene har vokst. Dette skaper noen utfordringer. I kommunene hvor det forventes en nedgang i befolkningen, så vil nedgangen forekomme stort sett i yngre aldersgrupper og det er få kommuner som vil få en reduksjon i antallet eldre. Fra 2008 og til

¹ <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/befteft/aar> (hentet 23.mars 2018)

² Statistikkbanken: <https://www.ssb.no/statbank/table/05805/tableViewLayout1/?rxid=a9e09911-cc8c-4c2c-8215-6bb540cbf8c6> (hentet 23.mars 2018)

2017 har omsorgsbyrden steget i de fleste distriktskommuner, og mot 2040 vil omsorgsbyrden øke ytterligere i mange distriktskommuner. Parallelt kan det også bli en utfordring å rekruttere arbeidskraft til pleie- og omsorgssektoren som en følge av en nedgang i folketallet og antallet i arbeidsfør alder (SSB 2017).

For å motvirke eller dempe sentraliseringen, så har det i Norge de siste 50 årene blitt ført en aktiv distrikts- og regionalpolitikk. Viktige distriktspolitiske virkemidler har vært næringsstøtte til landbruk og fiskeri, høye statlige overføringer til distriktskommuner, relativt høy ressursbruk på infrastruktur i distriktene (veibygging med mer), subsidiering av kraftkrevende industri, differensiert arbeidsgiveravgift (med lavere sats i distriktene), desentralisering av statlige arbeidsplasser og høyskoler samt distriktspolitiske virkemidler under Kommunal- og regionaldepartementet, blant annet ulike bedriftsrettete tiltak. Det er også opprettet en egen tiltakssone i Nord-Troms og Finnmark som blant annet nyter godt av redusert inntektsskatt, lavere elektrisitetsavgift og avskrivning av studielån (Kommunal- og regionaldepartementet 2013).

I dag er norsk distriktspolitikk en del av norsk regionalpolitikk. I Melding til Stortinget (St.mld. 22 2015-2016), foreslår regjeringen å gjennomføre en regionreform fra 2020, samtidig med en kommunereform (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2016). Hensikten er å legge til rette for en positiv samfunnsutvikling i alle deler av landet, basert på regionale fortrinn, forutsetninger og prioriteringer.

Målet med kommunereformen er ifølge Kommunal- og moderniseringsdepartementet å få større kommuner med bedre kapasitet og kompetanse, og som er mer bærekraftige og økonomisk robuste. Det vil legge til rette for gode og likeverdige tjenester over hele landet, en kommunesektor som er bedre i stand til å løse nasjonale utfordringer, samt også gjøre kommunene i stand til å få til en mer effektiv ressursbruk innenfor begrensede rammer (Kommunal- og moderniseringsdepartementet 2017).

Hensikten med dette notatet er å gi en framstilling av hvordan befolkningen i norske bygdekommuner opplever og beskriver sitt eget bosted og lokalsamfunn i dag. Er det slik at bygdebefolkningen tross en sterk sentralisering trives godt der de bor? Hvor fornøyde er bygdebefolkningen med kommunale tjenester? Er det slik at norske bygdekommuner har en rekke andre kvaliteter som overgår bykommuner på tross av at befolkningstallet i mange

bygdekommuner går nedover? I denne framstillingen, så har jeg valgt å inkludere følgende forhold/selvrapporterte mål ved bosted:

- Stedstilhørighet
- Bolyst
- Stedstilhørighet
- Lokalt fellesskap
- Lokalpatriotisme
- Dugnadsånd
- Lokal tillit
- Nabokontakt
- Lokal vennekontakt
- Tilfredshet med kommunale tjenester

Disse ni målene på ulike sider av trivsel og tilhørighet i et bomiljø, baserer seg på det arbeidet som ble gjort av Storstad (2012). I rapporten *På vet mot et Norsk bygdebarometer*, laget Storstad 12 indekser som på ulike måter sier noe om situasjonen i norske bygdekommuner. Datagrunnlaget var den første lokalsamfunnsundersøkelsen (*Lokalsamfunnsundersøkelsen 2011*). Jeg har valgt å utelate tre indekser gjennomgått av Storstad (2012): Sosial irettesettelse, lokalpolitisk innflytelse og lokalpolitisk tillit. Den første ble utelatt, fordi Lokalsamfunnsundersøkelsen i 2016 ikke hadde med disse spørsmålene. De to andre ble utelatt, fordi jeg anser dem som tematisk ikke relevant for dette notatet.

Lokalsamfunnsundersøkelsen vil bli gjentatt med jevnlig tidsintervall framover. Ved å kunne si noe om endringer over tid, både hos den delen av befolkningen som bor i bygdekommuner og i større tettsteder og bykommuner, vil undersøkelsen være et verdifullt bidrag for å kunne vurdere i hvilken grad ulike reformer (blant annet nevnte regionreform og kommunereform), fører med seg endringer i bygdebefolkningens opplevelse av eget bosted og lokalsamfunn.

Operasjonalisering av bygdekommuner

I Lokalsamfunnsundersøkelsen har vi valgt å definere en kommune som en bygdekommune hvis den skårer på minst en av tre indikatorer (for nærmere utdypning, se Storstad 2012):

- Har verdien 0 på Statistisk sentralbyrå (SSB) sin kommuneklassifisering (SSB 1994). Det betyr konkret at kommunene ikke ligger innenfor 45 minutters reisetid til et tettsted på nivå 1 (største by i regionen)
- Mer enn 50 prosent av befolkningen i kommunen bor spredtbygd.
- Mer enn 7 prosent av den yrkesaktive befolkningen arbeider i primærnæringene

For å gjøre framstillingene enklere, så vil de som er bosatt i bygdekommuner bli omtalt som bygdeutvalget eller bare bygd. De øvrige som ikke skårer rural, blir omtalt som byutvalget eller by. Leseren bør da være klar over at byutvalget inkluderer større tettsteder, mindre byer og byer.

Stedstilhørighet blant de som bor på bygda

Graden av tilhørighet vi har til et sted er forbundet med en følelsesmessig og praktisk tilknytning til en fysisk plass eller plassering. Tilhørighet er interessant fordi det blir antatt å ha betydning for hvor mye man velger å engasjere seg i stedets utvikling, i hvilken grad man er villig til å tilpasse seg, og er nært forbundet med hvor godt man trives (Hummon 1992). Når det gjelder det å bo i liten eller stor kommune, så er det dokumentert ingen forskjell i opplevelsen av tilhørighet.³ I Lokalsamfunnsundersøkelsen har vi tre påstander som måler tilhørighet: «Jeg identifiserer meg sterkt med stedet jeg bor», «Mye av livet mitt er organisert rundt stedet jeg bor» og «Jeg kunne ikke ha tenkt meg å bo et annet sted».

For de tre påstandene om tilhørighet, så er det påstanden om at mye av livet er organisert rundt stedet man bor som i størst grad skiller bygdebefolkningen fra de andre (se tabell 1). Det er 61 prosent i bygdeutvalget som er enig i denne påstanden, mot 47 prosent i byutvalget. Når det gjelder valg av bosted, så svarer 42 prosent i byutvalget at man er enig i påstanden om at man ikke kunne ha tenkt seg å bo et annet sted, mens halvparten (50 %) i bygdeutvalget ikke kunne tenkt seg å bo et annet sted.

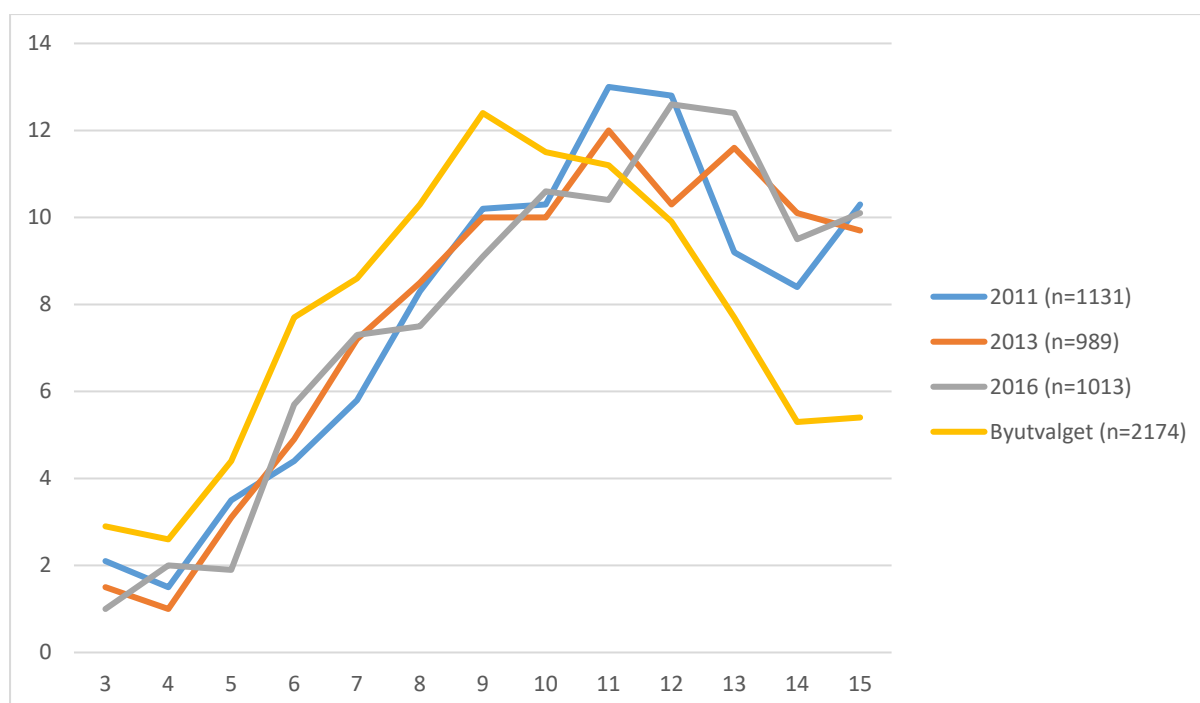
3

<https://www.regjeringen.no/contentassets/6381fed4b86d4d779c26eaf69e6f3fcd/no/pdfs/prp201620170096000dddpdfs.pdf>

Tabell 1: Svarfordelingen på tre påstander om tilhørighet, bygde- (n=2312) og bybefolkningen (n=3355). Prosentandel for bybefolkningen i parentes. (Summert sammen for alle tre år, 2011, 2013 og 2016). I prosent

	Helt uenig	Delvis uenig	Både og	Delvis enig	Helt enig
Identitet	6 (10)	12 (14)	27 (32)	30 (29)	26 (16)
Organisering	5 (10)	10 (19)	23 (25)	33 (29)	28 (18)
Bosted	14 (18)	16 (20)	20 (20)	24 (23)	26 (19)

Når vi summerte sammen disse tre spørsmålene, så finner vi at graden av stedstilhørighet ikke har endret seg signifikant fra 2011 til 2016 blant bygdebefolkningen. Byfolk har i gjennomsnitt for disse tre årene en lavere stedstilhørighet sammenlignet med bygdefolk for samme periode (Se figur 1).

Figur 1: Stedstilhørighet. Lav tilhørighet (3) til høy tilhørighet (15). Bygdeutvalget i 2011, 2013 og 2016, og byutvalget summert sammen for alle tre år. (T-test for uavhengige utvalg: $t=11.896$, $p\text{-verdi}=0.000$)

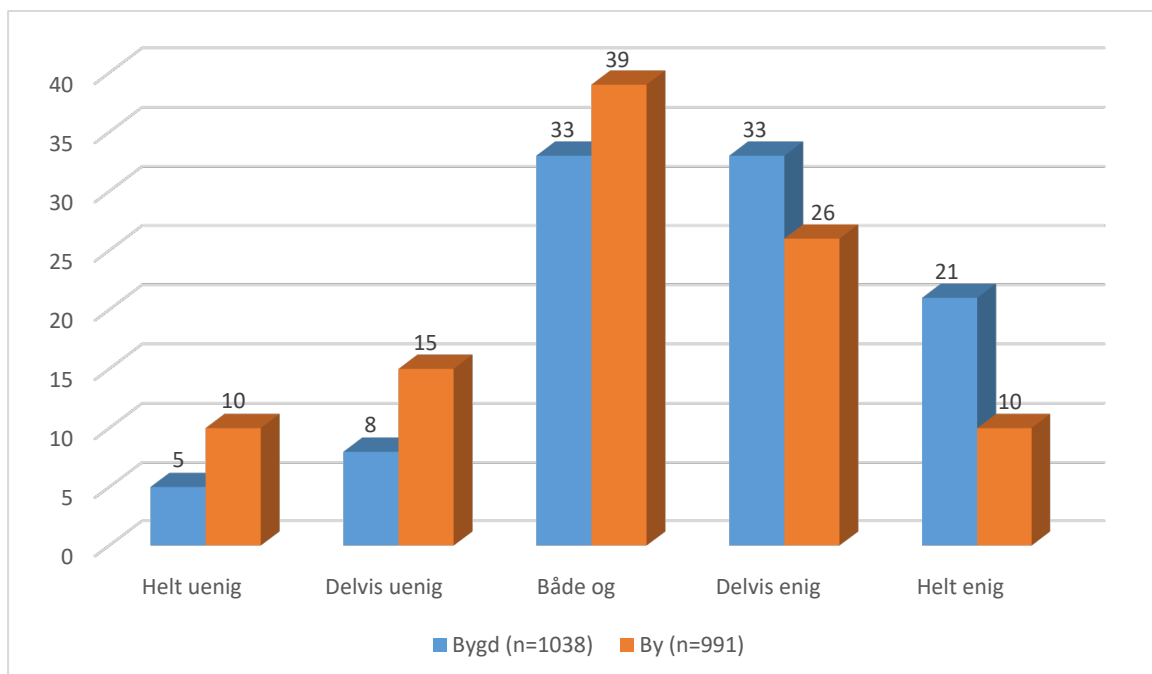
Lokalt fellesskap

Innbyggernes opplevelse av samhold med de andre som bor på stedet kan være en viktig indikator på kvaliteten ved et bosted. For å måle lokalt fellesskap har vi, i tråd med Storstad (2012), tatt med følgende spørsmål/påstander: «Jeg føler et sterkt fellesskap med de andre som bor her», «Etter din vurdering, i hvor stor grad bidrar innbyggerne i bydelen/bygda/tettstedet der du bor til å skape et fellesskap?» og «Hvor sterkt er det lokale

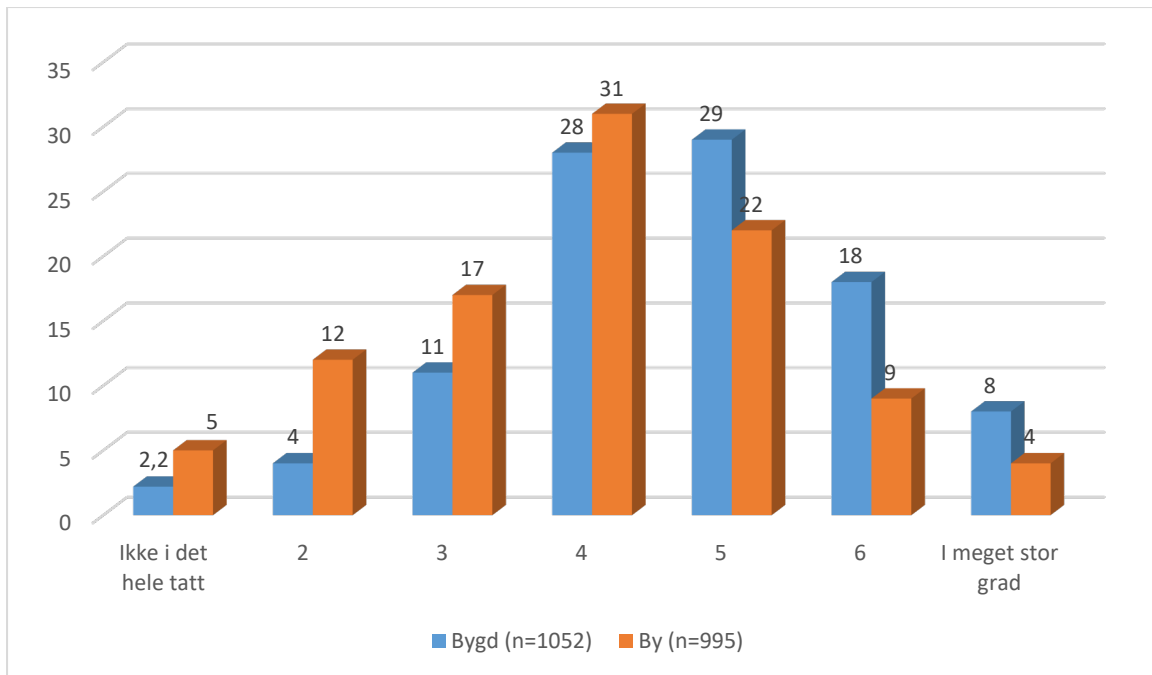
felleskapet der du bor?» Disse tre spørsmålene ble da slått sammen til en indeks, som da utgjør et mål på opplevelsen av lokal fellesskap.

For å først se hvordan de ulike målene fordeler seg i bygde- og byutvalget, så har jeg først undersøkt om det er signifikante forskjeller mellom bygd og by på hver av de tre spørsmålene, i 2016. Deretter har jeg undersøkt i hvilken grad lokal fellesskap har endret seg fra 2011 til 2016 i bygdeutvalget.

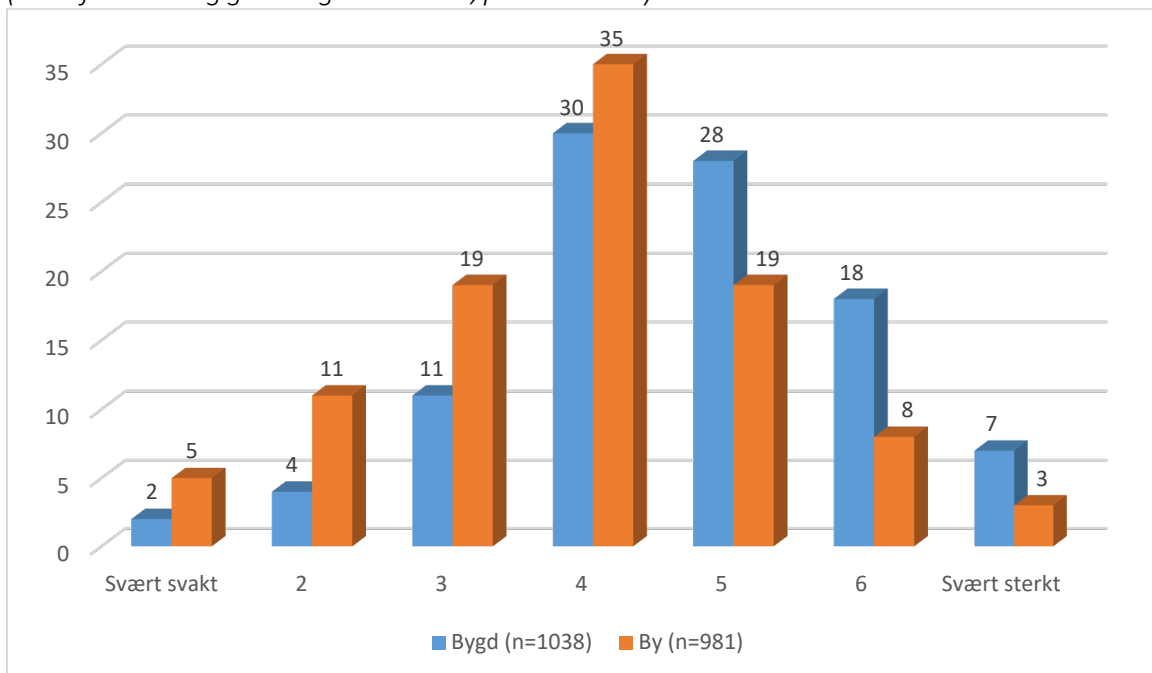
I 2016 var 13 prosent av bygdeutvalget uenig i påstanden om at de føler et sterkt fellesskap med de andre som bor på stedet, mens 25 prosent av de som bor andre steder er uenig. Henholdsvis 54 prosent og 36 prosent i bygde- og byutvalget er enig, og denne forskjellen er signifikant (Se figur 2). Forskjellen mellom bygd og by når det gjelder oppfatning av innbyggerens bidrag til å skape et fellesskap, er også signifikant; det er en større andel folk i bygdekommuner enn i bykommuner som mener at innbyggerne bidrar til fellesskapet (Se figur 3). Når det gjelder hvor sterkt man synes det lokale fellesskapet er på stedet man bor, så er det 25 prosent i bygdeutvalget som svarer 6 eller 7 på en skala fra 1 til 7, mens andelen er 11 prosent i byutvalget. Det er en signifikant forskjell mellom hvordan de på bygda og de i byen vurderer styrken på det lokale fellesskapet (Se figur 4).

Figur 2: Svarfordeling på følgende påstand: *Jeg føler et sterkt fellesskap med de andre som bor her.* I 2016. (t-test for uavhengige utvalg: $t=15.766$, $p\text{-verdi}=0,000$)

Figur 3: Svarfordeling på følgende spørsmål: Etter din vurdering: I hvor stor grad bidrar innbyggerne i bydelen/bygda/tettstedet der du bor til å skape et fellesskap. Bygd og By. I 2016. (t-test for uavhengige utvalg: $t = -17.962$, $p\text{-verdi} = 0.000$)

Figur 4: Svarfordeling på følgende: I bydelen/bygda/tettstedet der du bor; Hvor sterkt er det lokale fellesskapet? Bygd og by. I 2016. (t-test for uavhengige utvalg: $t = -19.273$, $p\text{-verdi} = 0.000$)

I likhet med Storstad (2012), så laget jeg en sumskåre for disse tre spørsmålene om lokalt fellesskap. For årene 2011, 2013 og 2016, så er det bare små endringer i lokalt fellesskap fra 2011 til 2016, og disse er ikke signifikante (tabell 2).

Tabell 2: Laveste og høyeste verdi, gjennomsnitt og standardavvik for sumskåren Lokalt felleskap i bygdeutvalget, i 2011, 2013 og 2016

Årstall	Laveste verdi	Høyeste verdi	Gjennomsnitt	Standardavvik
2011 (n=1125)	3,50	20,50	14,03	3,21
2013 (n=997)	3,50	20,50	13,97	3,23
2016 (n=1020)	3,50	20,50	14,03	3,28

T-test for uavhengige utvalg: 2011-2013: $t=0,367$, $p=0,713$, t-test for uavhengige utvalg: 2013-2016: $t=0,374$, $p=0,708$

Bolyst

Bolyst er en viktig indikator på hvor attraktivt et sted er som bosted, og har vært et sentralt begrep i norsk distriktpolitikk. Det kan handle om tilgang på arbeid, et godt bosted, tjenester, kulturopplevelser, og fysisk og sosialt miljø⁴. Det er viktig for verdiskapning i alle deler av landet at lokalsamfunnene blir oppfatta som attraktive av de som bor der og for tilflytting. Bolystprogrammet var et utviklingsprogram med varighet fra 2009 til 2013, i regi av Kommunal- og moderniseringsprogrammet, og hovedmålet var at norske distriktskommuner skal bli mer attraktive å bo i og flytte til. I mange kommuner er det mangel på arbeidskraft, og det kan være vanskelig å etablere næringsvirksomhet fordi de ikke er attraktive som bosted⁵. Hvordan er det med bolyst i dag, og er det forskjell mellom de som bor i henholdsvis bygd og by?

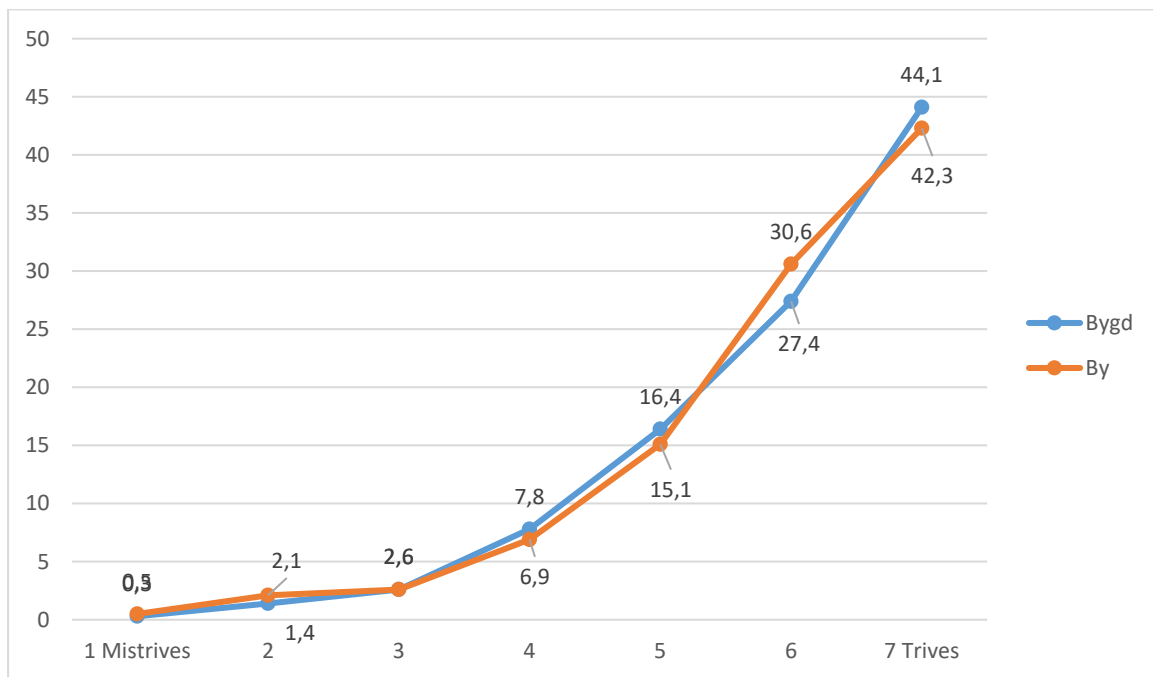
Bolyst ble målt med to spørsmål og to påstander: «Hvor godt trives du der du bor nå?», «Hvor sannsynlig er det at du kommer til å bo i samme kommune om ti år?», «Det er mye jeg misliker med stedet jeg bor» og «Jeg kunne ikke ha tenkt meg å bo noe annet sted». Sistnevnte ble også presentert under det som omhandlet stedstilhørighet (tabell 1). Først vil jeg undersøke hvordan svarene på disse to spørsmålene og den første påstanden, fordeler seg i bygde- og byutvalget i 2016.

Fra Lokalsamfunnsundersøkelsen 2016, så finner jeg at både bygde- og bybefolkningen trives godt der de bor (figur 5). På de to høyeste svaralternativene for trivsel (6 og 7) finner vi over 70 prosent av begge gruppene, og det er ingen signifikant forskjell. Det samme gjelder spørsmålet om sannsynligheten for at man kommer til å bo i samme kommune om ti år (figur

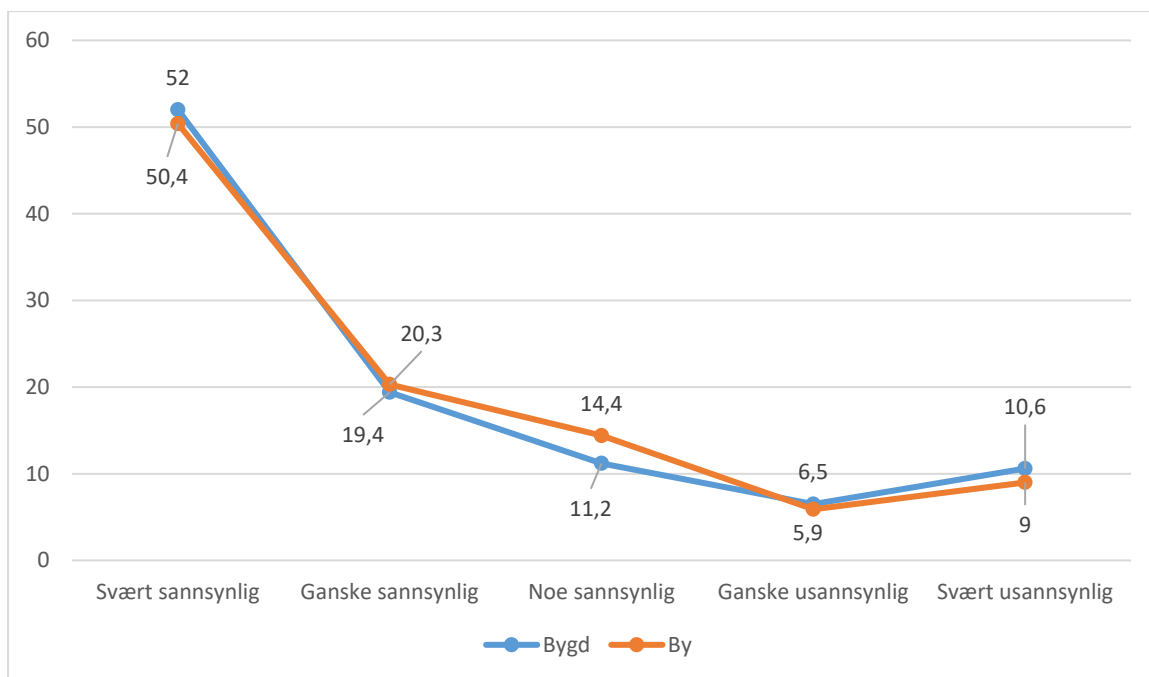
⁴ <https://distriktssenteret.no/bolystprogrammet/>

⁵ Tilgjengelig :<https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/regional--og-distriktpolitikk/lokal-samfunnsutvikling1/id2350748/> (hentet 23.mars 2018)

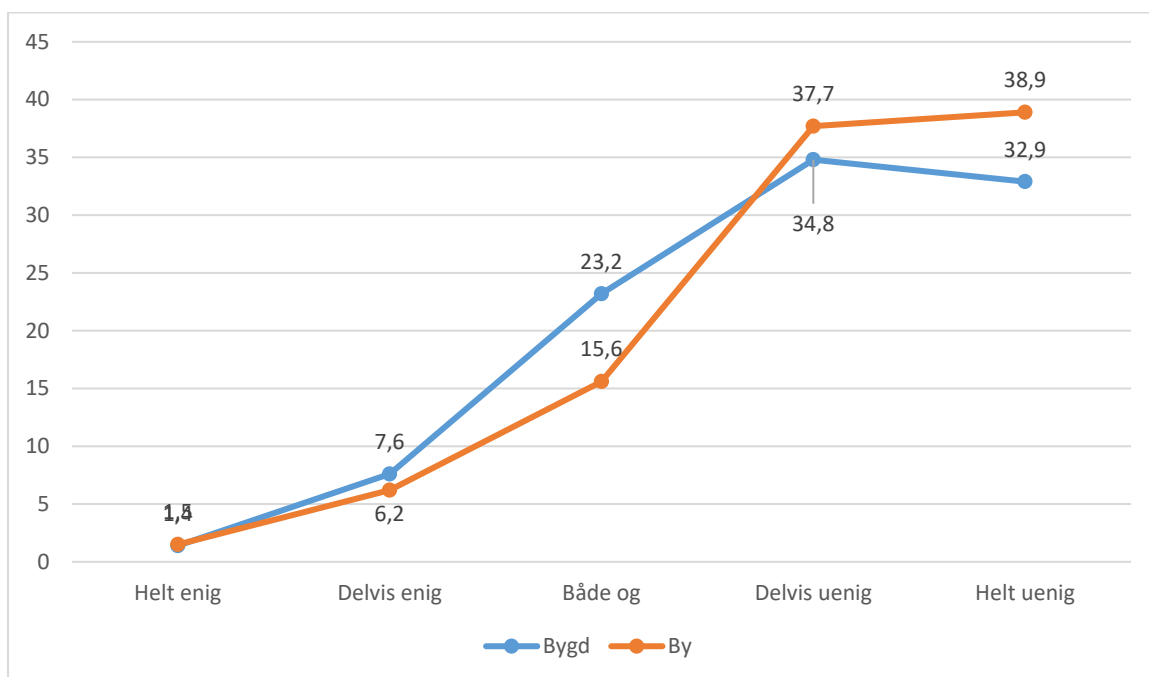
6). Det er ingen signifikant forskjell mellom bygd og by, og det er 70 prosent både i bygdeutvalget og byutvalget som svarer at de sannsynligvis vil bo i samme kommune om ti år. Når det gjelder om det er mye man misliker med stedet man bor (figur 7), så er det bare 1,8 % som er helt enig i påstanden om at det er mye de misliker med stedet de bor, og det er 68 prosent i bygdeutvalget og 77 prosent i byutvalget som er delvis eller helt uenig i påstanden om at det er mye man misliker med stedet der man bor. Selv om forskjellen ikke er veldig stor, så finner vi at bygdefolk i gjennomsnitt misliker mer ved stedet de bor, sammenlignet med byfolk.

Figur 5: Svarfordeling på spørsmålet: Hvor godt trives du der du bor nå? Bygd (n= 1081) og by (n=1 020), i 2016

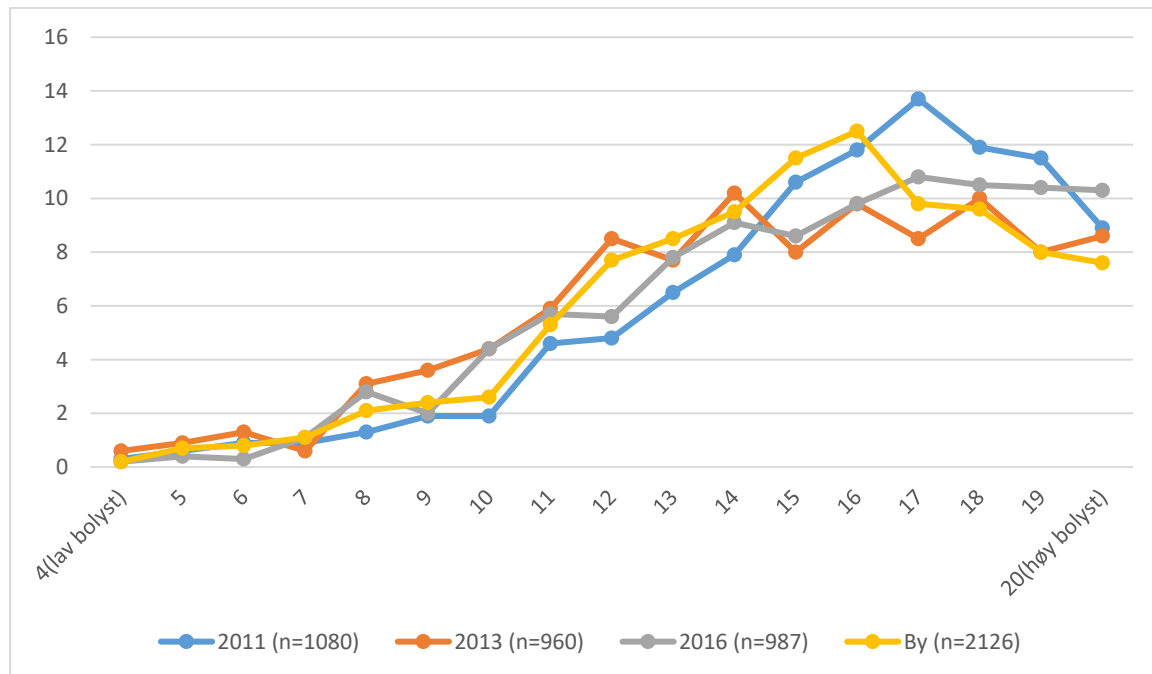
Figur 6: Svarfordeling på følgende spørsmål: Hvor sannsynlig er det at du kommer til å bo i samme kommune om ti år? Bygd (n=1 052) og by (n=986), i 2016

Figur 7: Svarforelding på følgende påstanden: Det er mye jeg misliker med stedet jeg bor. Bygd (n=1 052) og by (n=986), i 2016. (T-test for uavhengige utvalg: $t=3,734$ og $p\text{-verdi}=0,000$)

Jeg har på samme måte som Storstad (2012), også laget et felles mål på bolyst og undersøkt om det har skjedd endringer i bolyst fra 2011 til 2016 i bygdeutvalget. Det vil si at jeg har summert sammen svarene på de fire spørsmålene/påstandene: «Hvor godt trives du der du

bor nå?», «Hvor sannsynlig er det at du kommer til å bo i samme kommune om ti år?», «Det er mye jeg misliker med stedet jeg bor» og «Jeg kunne ikke ha tenkt meg å bo noe annet sted». Bygdebefolkningens bolyst er uendret fra 2011 til 2016, og det er ingen signifikante forskjeller mellom bygdebefolkningen og bybefolkningens.

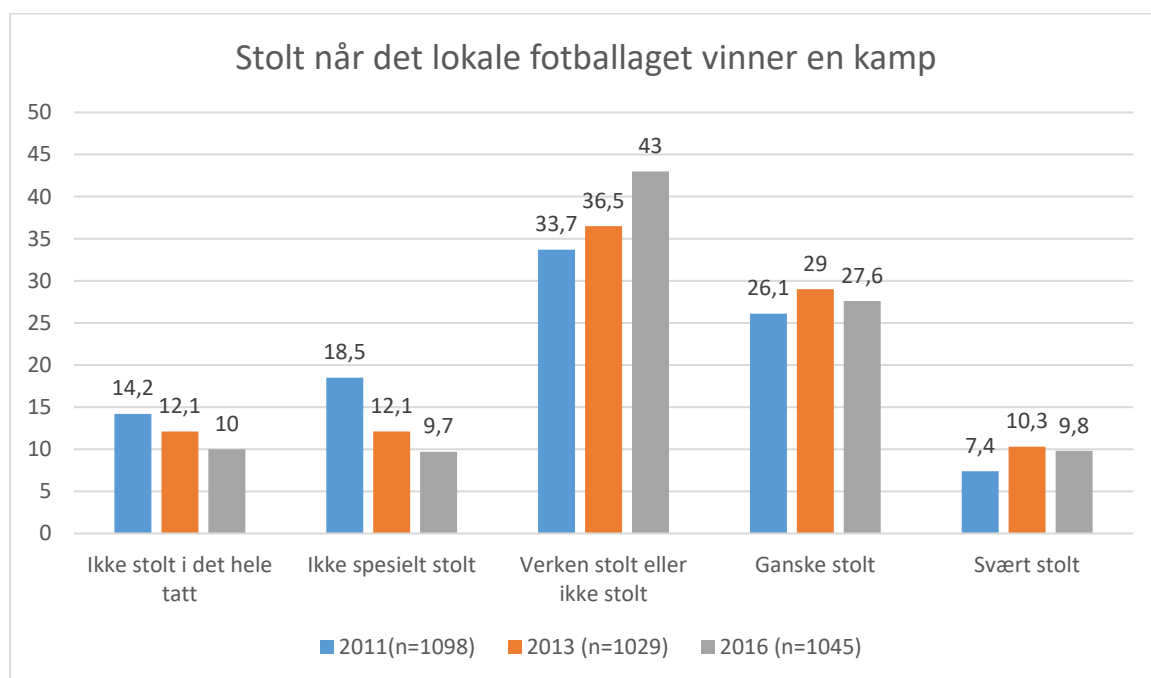

Figur 8: Bolyst fra lav (5) til høy (20). Bygdeutvalget i 2011, 2013 og 2016, og byutvalget summert sammen for alle tre år

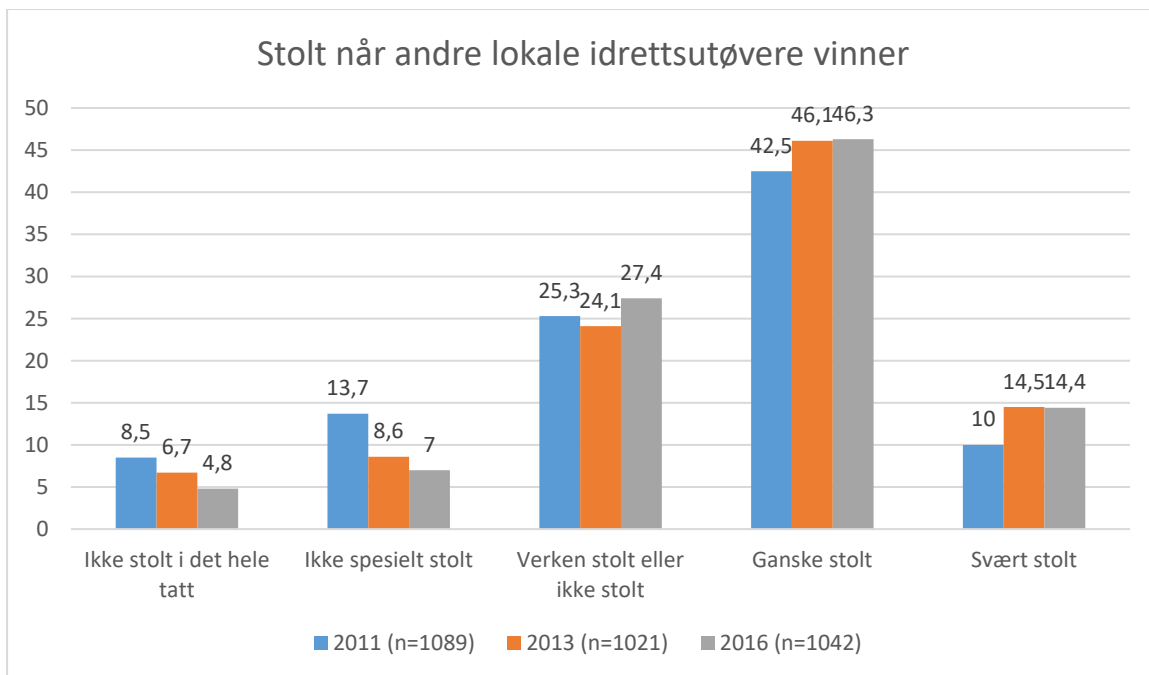
Lokalpatriotisme

Lokalpatriotisme sier noe om innbyggernes opplevelse av et fellesskap, og kan markere et skille mellom «oss», og «de andre» som ikke inngår i dette fellesskapet (Kjeldstadli 2017). Lokalpatriotisme kan forstås som å være stolt over stedet man bor, inklusive stolt over enkeltpersoner eller grupper av personer som har tilknytning til stedet der man bor, og det blir ofte antatt at lokalpatriotisme og fellesskapsfølelse er sterkere i mindre befolkede områder (Vage 1998). For å måle lokalpatriotisme, så har vi brukt følgende spørsmål i Lokalsamfunnsundersøkelsen (tilsvarende Storstad 2012): «Hvor stolt blir du når det lokale fotballaget der du bor vinner en kamp?», «Hvor stolt blir du når andre lokale idrettsutøvere der du bor vinner?», «Hvor stolt blir du når lokale kulturpersonligheter der du bor gjør det godt og får oppmerksomhet?» og «Hvor stolt er du over å tilhøre bydelen, bygda, tettstedet du bor?»

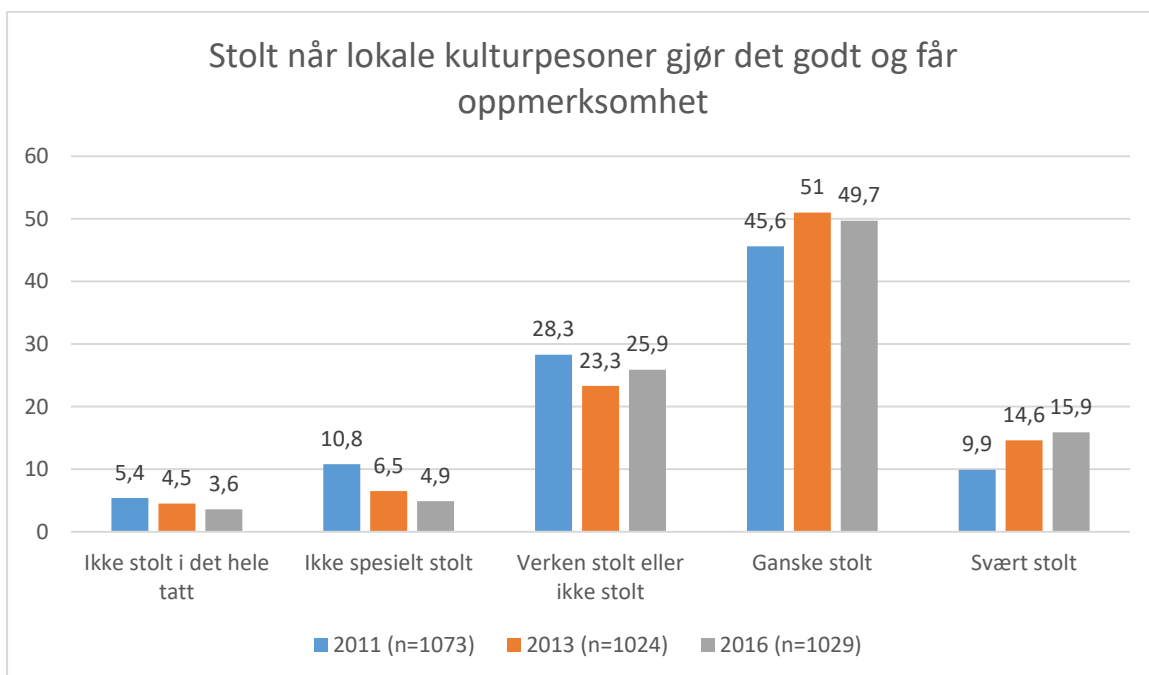
Når det gjelder første spørsmål, så ser man i figur 9, at andelen bygdefolk som er ganske eller svært stolt hvis et lokalt fotballag vinner en kamp, er høyere i 2013 og 2016 sammenlignet med 2011, og forskjellene er signifikante. I figur 10 ser vi samme tendens, at en større andel av bygdebefolkningen i 2013 og 2016 blir stolte når andre lokale idrettsutøvere der de bor vinner, sammenlignet med i 2011. Denne forskjellen mellom 2011 og de to andre årstallene er signifikante. Graden av stolthet over lokale kulturpersonligheter følger samme tendens som de foregående (Se figur 11). Det er en høyere andel i 2013 og 2106 som blir stolt over lokale kulturpersoner som gjør seg bemerket, sammenlignet med i 2011, og forskjellene er signifikante. Når det gjelder å være stolt over å tilhøre det stedet der man bor (figur 12), så er det 61 prosent i 2016 og 2013, og 64 prosent i 2011 som svarer at de er ganske stolt eller svært stolt. Bygdefolk i 2011 er i gjennomsnitt mer stolt over å tilhøre stedet de bor, enn bygdefolk i 2013. Mens bygdefolks stolthet over lokale medinnbyggeres prestasjoner har økt, har altså stoltheten over tilhørighet til eget bosted gått noe ned.

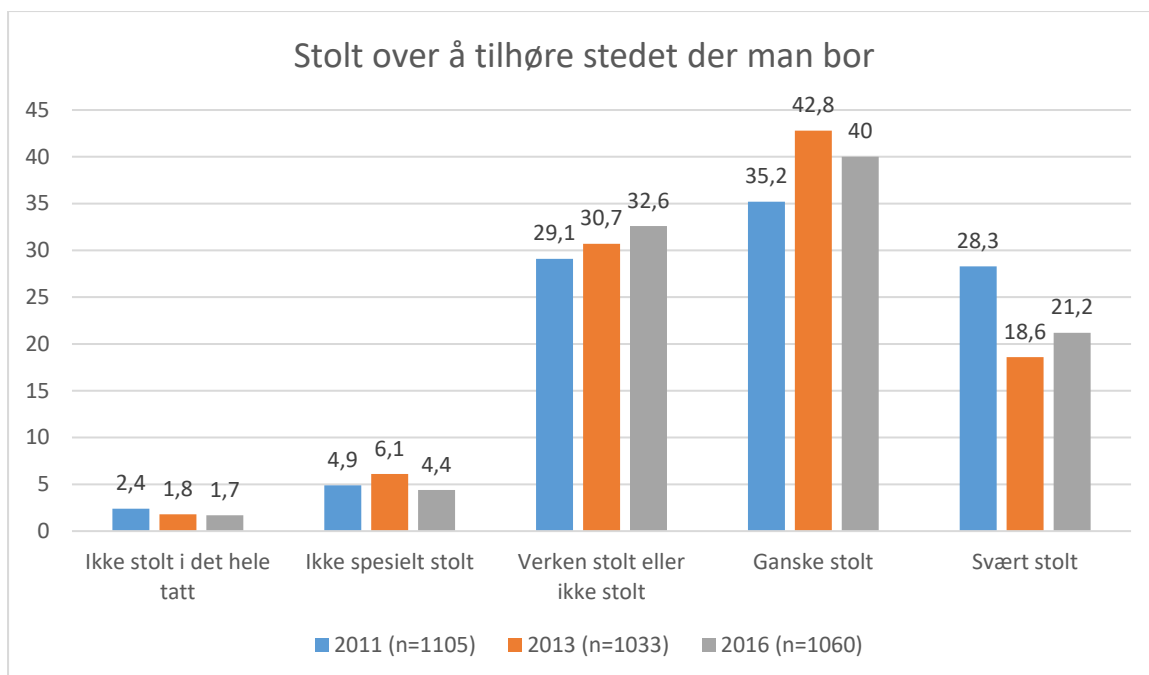
Figur 9: Svarfordeling på følgende: Hvor stolt blir du når det lokale fotballaget der du bor vinner en kamp? Bygdefolk, i 2011, 2013 og 2016. I prosent. (T-test for uavhengig utvalg: 2011 og 2016: $t = 4,898$, $p=0,000$ og 2011 og 2013: $t = 3,926$, $p=0,000$)

Figur 10: Svarfordeling på følgende: Hvor stolt blir du når andre lokale idrettsutøvere der du bor vinner? Bygdebefolkningen i 2011, 2013 og 2016. I prosent. (T-test for uavhengige utvalg: 2011 og 2013: $t = 4,564$, $p=0,000$ og 2011 og 2016: $t = 5,831$, $p = 0,000$)

Figur 11: Svarfordeling på følgende: Hvor stolt blir du når lokal kulturpersonligheter der du bor gjør det godt og får oppmerksomhet? Bygdebefolkningen i 2011, 2013 og 2016. I prosent. (T-test for uavhengige utvalg: 2011 og 2016: $t = 6,171$, $p= 0,000$, og 2011 og 2013: $t = 4,831$, $p = 0,000$)

Figur 12: Svarfordeling på følgende: Hvor stolt er du over å tilhøre bydelen, bygda, tettstedet du bor? Bygdebefolkningen i 2011, 2013 og 2016. I prosent. (T-test for uavhengige utvalg: 2011 og 2013: -2,916, $p = 0,004$)

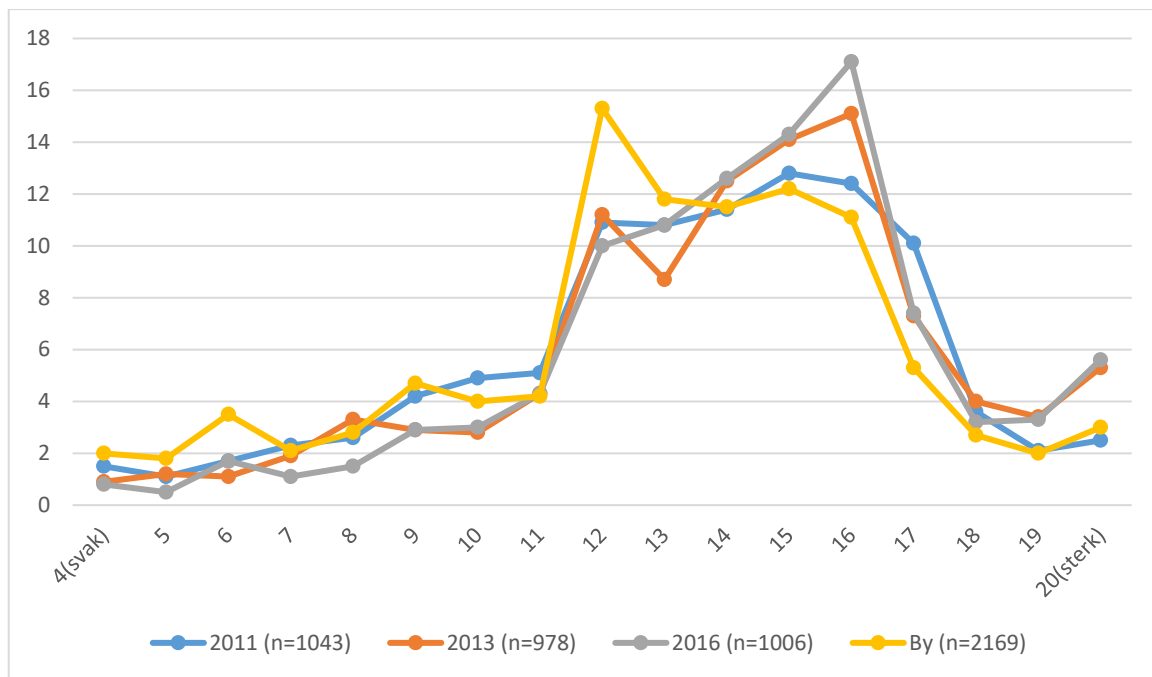
Videre er det interessant å se i hvilken grad de som bor i bygdekommuner er lokalpatrioter sammenlignet med de som bor i større tettsteder og byer. Selv om vi finner en endring i løpet av disse årene for bygdeutvalget, så har vi slått sammen resultatene fra 2011, 2013 og 2016 og undersøkt om det er forskjell i hvordan svarene fordeler seg mellom bygde- og byutvalgene. Som vist i tabell 3, så er lokalpatriotisme signifikant høyere i bygdeutvalget.

Tabell 3: Fire spørsmål om lokalpatriotisme. Alle tre år (2011, 2013 og 2016). Gjennomsnitt og t-test for uavhengige utvalg. Bygd og by (antallet respondenter varierer fra $n = 3152$ til $n = 3198$ i bygdeutvalget, og fra $n = 2241$ til $n = 2250$ i byutvalget)

Spørsmål	Gjennomsnitt bygd	Gjennomsnitt by	T-test (p-verdi)
Stolt når fotballaget vinner en kamp	3,08	2,94	-4,402 ($p = 0,000$)
Stolt når andre idrettsutøvere vinner noe	3,47	3,21	-9,026 ($p = 0,000$)
Stolt over lokale kulturpersonligheter	3,59	3,34	-8,865 ($p = 0,000$)
Stolt over stedet man bor	3,76	3,52	-9,376 ($p = 0,000$)

Til slutt har jeg, som i likhet med Storstad (2012), laget en sumskåre for disse fire spørsmålene om lokalpatriotisme, og undersøkt hvordan et slikt samlet mål på lokalpatriotisme har endret

seg fra 2011 til 2016 blant de som bor i bygdekommuner (figur 13). Fordi jeg har tatt en gjennomgang av de fire spørsmålene enkeltvis når det gjelder endringer over tid i bygdeutvalget og sammenlignet med byutvalget, så er figur 13 kun en visuell fremstilling av denne sumskåren. Den bekrefter det jeg fant for spørsmålene enkeltvis, at lokalpatriotismen står noe svakere i byutvalget, og at lokalpatriotismen står noe sterkere i bygdekommunene i 2016 og 2013, enn hva de gjorde i 2011.

Figur 13: Fra svak lokalpatriotisme (4) til sterk lokalpatriotisme, i bygdeutvalget i 2011, 2013, and 2016, og byutvalget summert for alle tre år

Dugnadsånd i bygdekommuner

Norge er i verdenstoppen når det gjelder deltakelse i frivillig arbeid. Andelen som gjør frivillig arbeid er, sammen med Sverige, den høyeste i verden, men det har blitt hevdet at det er færre personer i dag som gjør omfattende frivillig innsats sammenlignet med for 10 år siden (Wollebæk og Sivesind 2010). Lokalsamfunnsundersøkelsen inkluderer spørsmål om dugnad, og her har vi, i likhet med Storstad (2012), valgt å presentere resultater fra følgende påstand og spørsmål: «Hvor enig eller uenig er du i følgende påstand om bydelen, bygda eller tettstedet du bor i: Det er en utbredt dugnadsånd her» og «Hvor sterk er den lokale samarbeidsevnen mellom innbyggerne der du bor?»

Som vist i tabell 4, så er det ingen store forskjeller fra 2011 til 2016 blant de som bor på bygda når det gjelder oppfattet dugnadsånd på stedet de bor. Det samme gjelder vurderingen av den lokale samarbeidsevnen (tabell 5). Videre har vi undersøkt om det er forskjell mellom bygde- og byutvalget og når det gjelder opplevd dugnadsånd og samarbeidsevne. Som vist i tabell 6 er det i gjennomsnitt en høyere opplevd dugnadsånd og samarbeidsevne i bygdebefolkningen, sammenlignet med bybefolkningen.

Tabell 4: Fordeling på følgende spørsmål: Hvor enig eller uenig er du i følgende påstand om bydelen, bygda eller tettstedet du bor i: Det er en utbredt dugnadsånd her. I 2011, 2013 og 2016.

Bygdebefolkningen. I prosent

	2011 (n=1139)	2013 (n=1011)	2016 (n=1032)
Helt enig	21	18	20
Delvis enig	30	31	32
Både og	34	35	35
Delvis uenig	10	12	10
Helt uenig	5	4	5

Tabell 5: Svarfordeling på følgende spørsmål: I bydelen/bygda/tettstedet du bor, hvor sterk er den lokale samarbeidsevnen mellom innbyggerne? I 2011, 2013 og 2016. Bygdebefolkningen. I prosent

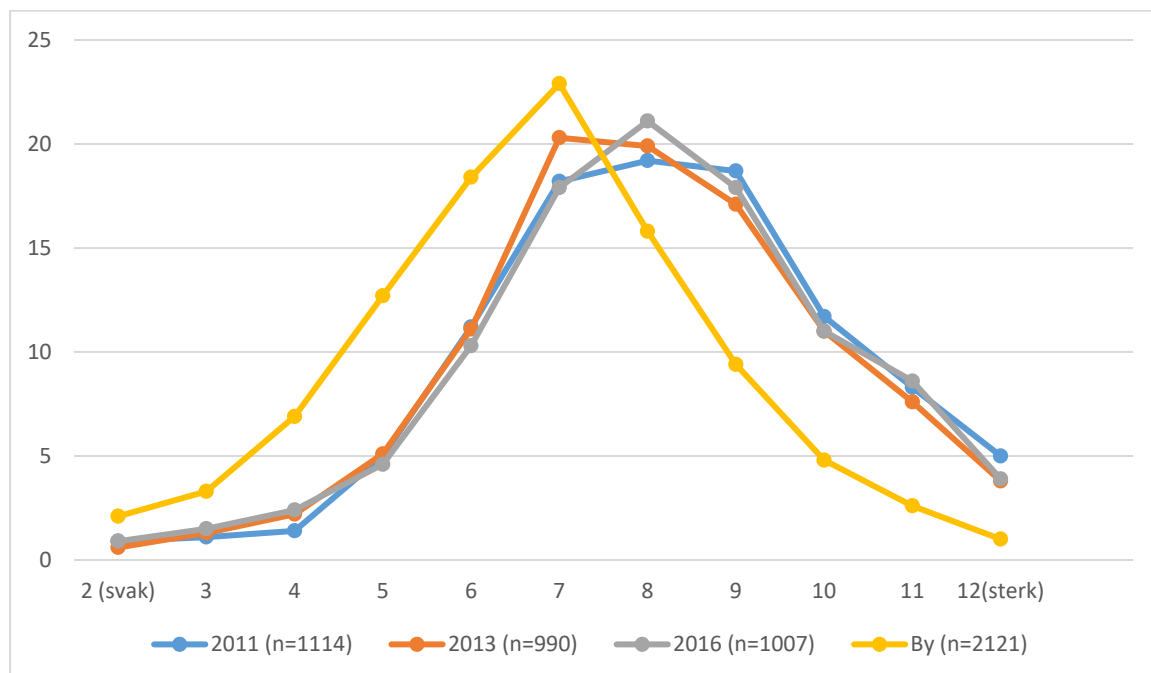
	2011 (n=1132)	2013 (n=1015)	2016 (n=1032)
Svært svak (1)	2	2	2
2	3	4	4
3	12	12	12
4	31	32	30
5	28	28	30
6	19	18	16
Svært sterk (7)	6	5	6

Tabell 6: To spørsmål: Dugnadsånd og samarbeidsevne. Alle tre år (2011, 2013 og 2016). Gjennomsnitt og t-test for uavhengige utvalg. Bygd og by (antallet respondenter varierer fra n= 3179 til n=3182 i bygdeutvalget og n= 2172 til n=2200 i byutvalget).

Spørsmål	Gjennomsnitt bygd	Gjennomsnitt by	T-test (p-verdi)
Dugnadsånd	3,50	2,79	-24,067 (p=0,000)
Samarbeidsevne	4,55	3,98	-16,376 (p=0,000)

Til slutt har jeg, i likhet med Storstad (2012) slått sammen disse to (dugnadsånd og samarbeidsevne) til en sumskåre på dugnadsånd, og undersøkt hvordan dette har endret seg

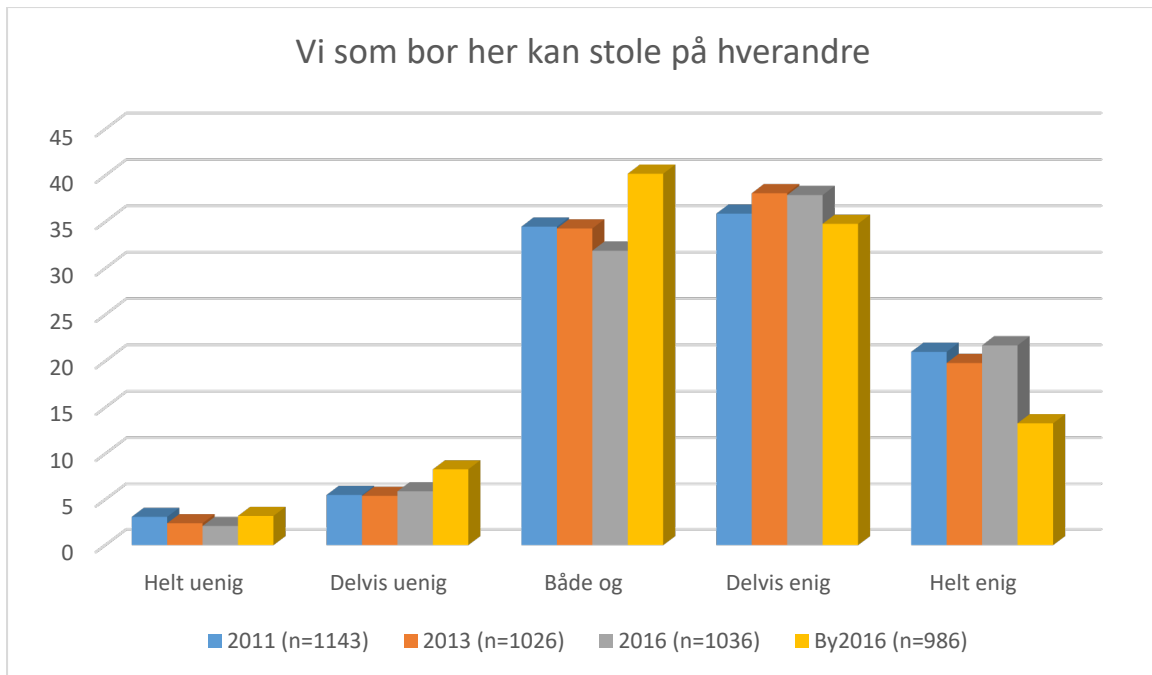
fra 2011 til 2016 i bygdeutvalget. Allerede vet vi hvordan endringen har vært for disse to spørsmålene enkeltvis, og figur 14 viser dette visuelt for de to spørsmålene slått sammen.

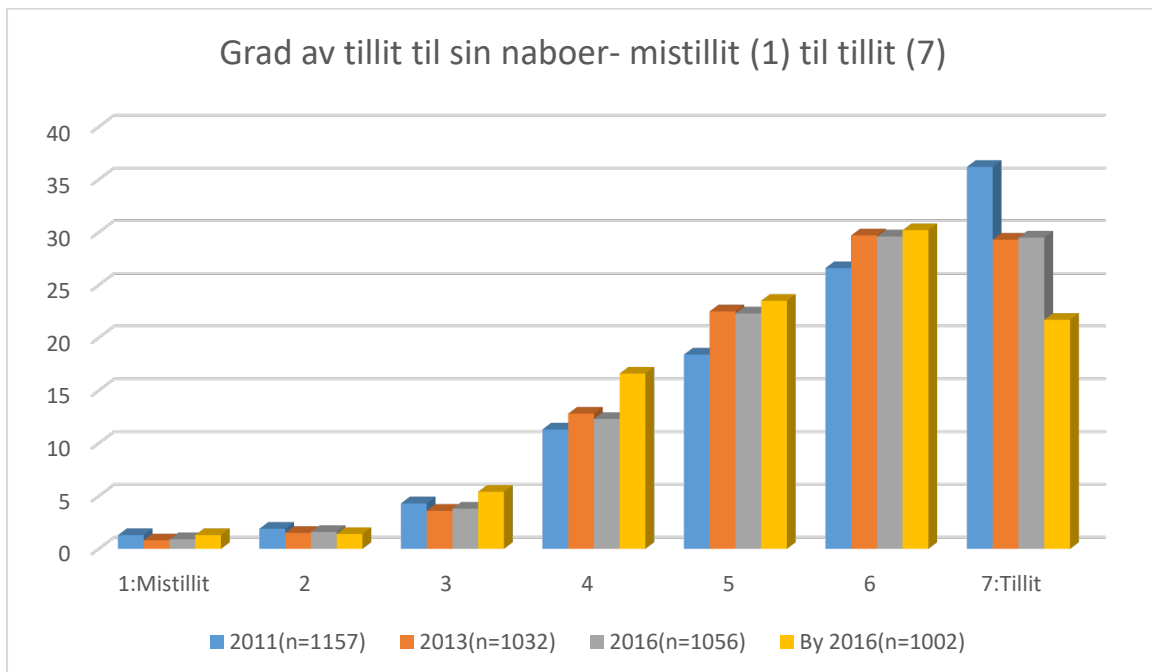
Figur 14: Fra svak dugnadsånd (2) til sterk dugnadsånd (12), i bygdeutvalget i 2011, 2013 og 2016, og byutvalget summer for alle tre år

Lokal tillit

Lokal tillit blir i dette notatet forstått som den tilliten man generelt har til personer på stedet der man bor. Vi har her valgt å fokusere på to spørsmål: «Hvor enig eller uenig er du i følgende påstand om bydelen, bygda eller tettstedet der du bor: Vi som bor her kan stole på hverandre» og «Hvor stor tillit har du til dine naboer?» (jf. Storstad 2012). Som fremstilt i figur 15, så er det små forskjeller og ingen signifikant forskjell fra 2011 til 2016 i bygdeutvalget når det gjelder svarfordelingen på spørsmålet om de som bor på samme sted kan stole på hverandre. I 2016 er det knappe 22 prosent som er helt enig i påstanden om at de som bor i samme lokalmiljø kan stole på hverandre, mens andelen er henholdsvis 20 og 21 prosent i 2013 og 2011. Videre er det 38 prosent i 2016 og 36 prosent i 2011 som er delvis enig. Som en interessant sammenligning, så er også byutvalget for 2016 tatt med (gul kolonne). Det er henholdsvis 13 og 35 prosent av disse som er helt enig og delvis enig i at man kan stole på hverandre. For alle tre årene, så finner vi at bygdefolk i gjennomsnitt i større grad synes at de som bor i samme nabolag kan stole på hverandre, sammenlignet med byfolk.

Figur 15: Svarfordeling på følgende: Hvor enig eller uenig er du i følgende påstand om bydelen, bygda eller tettstedet der du bor: Vi som bor her kan stole på hverandre. Bygdebefolkningen i 2011, 2013, 2016, og bybefolkningen i 2016. I prosent. (T-test for uavhengige utvalg, $t=11,373$, $p=0,000$)

Figur 16: Svarfordeling på følgende: På en skala fra 1 (mistillit) til 7 (svært høy tillit): Hvor stor tillit har du til dine naboer? Bygdebefolkningen i 2011, 2013 og 2016, og bybefolkningen i 2016. (T-test for uavhengige utvalg: $t = 4,094$, $p=0,000$)

Når det gjelder hvor stor tillit man har til sine naboer, så er det en svak tendens til at bygdebefolkningen i 2011 hadde en høyere tillit til sine naboer sammenlignet med 2013 og

2016, men forskjellen er ikke signifikant. Videre finner vi at byfolk i 2016 i gjennomsnitt har lavere tillit til sine naboer sammenlignet med bygdefolk i 2016 (se figur 16).

Nabokontakt

Det er tidligere dokumentert at det er en sterkere kontakt mellom naboer i små kommuner sammenlignet med større kommuner (SSB 2009). I Lokalsamfunnsundersøkelsen er det seks spørsmål som omhandler nabokontakt, og disse ble i Storstad (2012) slått sammen til indeks på nabokontakt.

Følgende spørsmål utgjør denne indeksen:

1. Hvor mange av dine naboer hilser du på når du møter dem?
2. Hvor mange av dine naboer er du god venn med?
3. Hvor mange av dine naboer snakker du med når dere møtes?
4. Hvor mange av dine naboer snakker du med når dere møtes?
5. Hvor mange av dine naboer har tilgang til nøkkelen til din bolig?
6. Hvor mange av dine naboer har du utført ulike tjenester for?

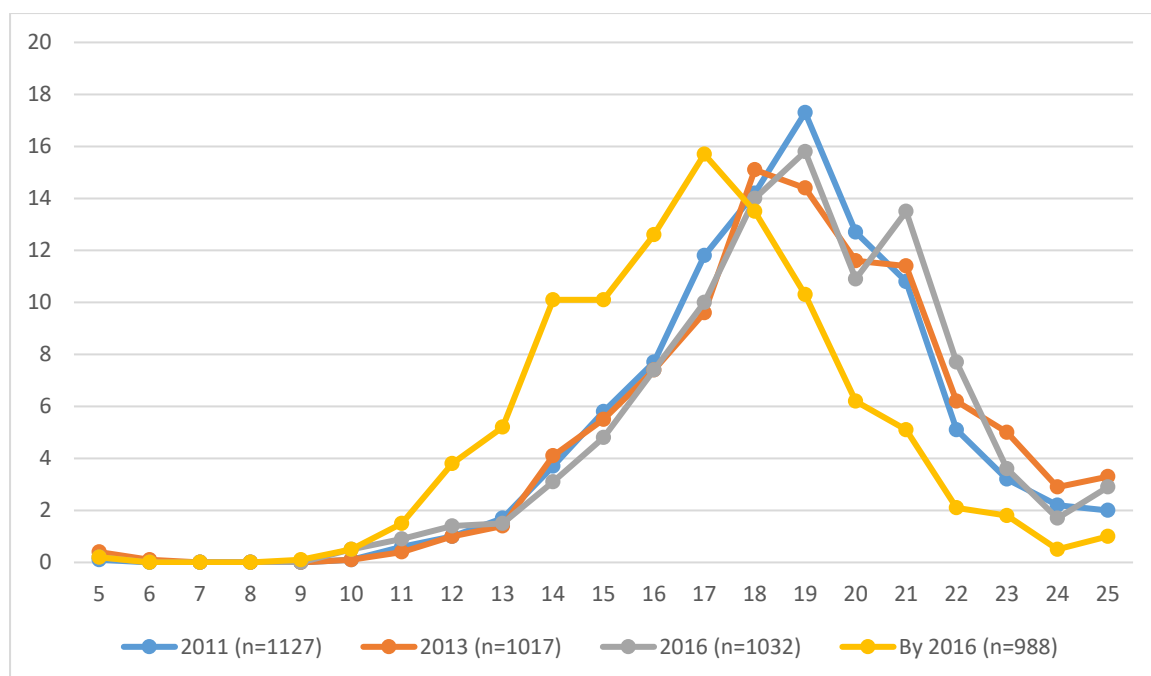
Fordi jeg anser disse spørsmålene meget interessante hver for seg, samt også noe ulike i innhold, så har jeg først valgt å studere dem mer enkeltvis, inkludert hvordan bygdeutvalget skiller seg fra byutvalget totalt sett i perioden fra 2011 til 2016.

Vi finner at majoriteten, både i bygd og by, hilser på sine naboer når de møter dem. Blant bygdefolk hilser 85 prosent på de aller fleste eller alle naboene når de møtes, og andelen er 68 prosent i byutvalget. Når det gjelder å være god venn med sine naboer, så er det 49 prosent av bygdeutvalget som svarer at de er god venn med mange eller med de fleste av sine naboer, mens i byutvalget er denne andelen lavere (24 %). På de andre variablene som målte nabokontakt, finner vi også forskjell mellom bygdefolk og andre. En naturlig forklaring er at man i byen har flere naboer, og derfor ikke kan forvente at man har like god kontakt med absolutt alle sammen. Det er derfor ikke mulig å hevde med stor sikkerhet at kvaliteten eller mengden på nabokontakt er signifikant dårligere, selv om svarene fordeler seg forskjellig mellom bygd og by.

Tabell 7: Ulike typer og omfang av nabokontakt blant bygde og byutvalget. I prosent. Resultat fra kjiqvadrattesten og p-verdi (X^2)

Hvor mange av dine naboer	Utvalg	Fleste	Mange	Noen få	Ingen	X^2
..hilser du på når du møter dem?	Bygd	85	9	5	1	248,19
	By	68	19	13	0	p=0,000
..er du god venn med?	Bygd	25	24	38	13	434,69
	By	10	14	47	29	p=0,000
..snakker du med når dere møtes?	Bygd	46	32	20	2	393,21
	By	25	31	40	4	P=0,000
..låner du ting av?	Bygd	6	8	57	29	159,27
	By	2	5	49	44	p=0,000
..har tilgang til nøkkelen til din bolig?	Bygd	6	7	55	31	68,982
	By	2	5	61	32	p=0,000
..har du utført ulike tjenester for	Bygd	6	21	60	13	251,53
	By	2	10	62	26	P=0,000

Videre ble disse seks spørsmålene på nabokontakt slått sammen, og vi analyserte hvordan nabokontakten på bygda har endret seg fra 2011 til 2016 (se figur 17). Jeg finner ingen signifikante forskjeller mellom de tre årene, men for 2016 er nabokontakten signifikant høyere på bygda, sammenlignet med de som bor i større tettsteder og byer.

Figur 17: Nabokontakt i 2011, 2013 og 2016. Fra lav (5) til høy (25). (T-test for uavhengige utvalg: $t=23,081$, $p=0,000$)

Lokal vennekontakt

Nær relatert til nabokontakt, er befolkningenes vurdering av lokal vennekontakt. I tillegg til at det er et mål på tilgang til sosial støtte der man bor, så er det ifølge Storstad (2012) også interessant fordi det sier noe om personers forhold til stedet de bor. Omfanget av kontakt med venner på stedet der man bor, kan også ha en sammenheng med hvor oversiktlig et lokalmiljø faktisk er, og at det finnes en sterkere lokal forankring av de sosiale nettverkene på bygda enn i byen (Villa 1999).

I Lokalsamfunnsundersøkelsen er det fire spørsmål om lokal vennekontakt.

- Hvor mange venner har du i bydelen, bygda eller tettstedet du bor?
- Hvor mange venner har du andre steder i kommunene du bor?
- Hvor mange venner har du i bydelen, bygda eller tettstedet du bor som du kan regne med hvis du får personlige problemer?
- Hvor mange venner har du andre steder i kommunene du bor som du kan regne med hvis du får personlige problemer?

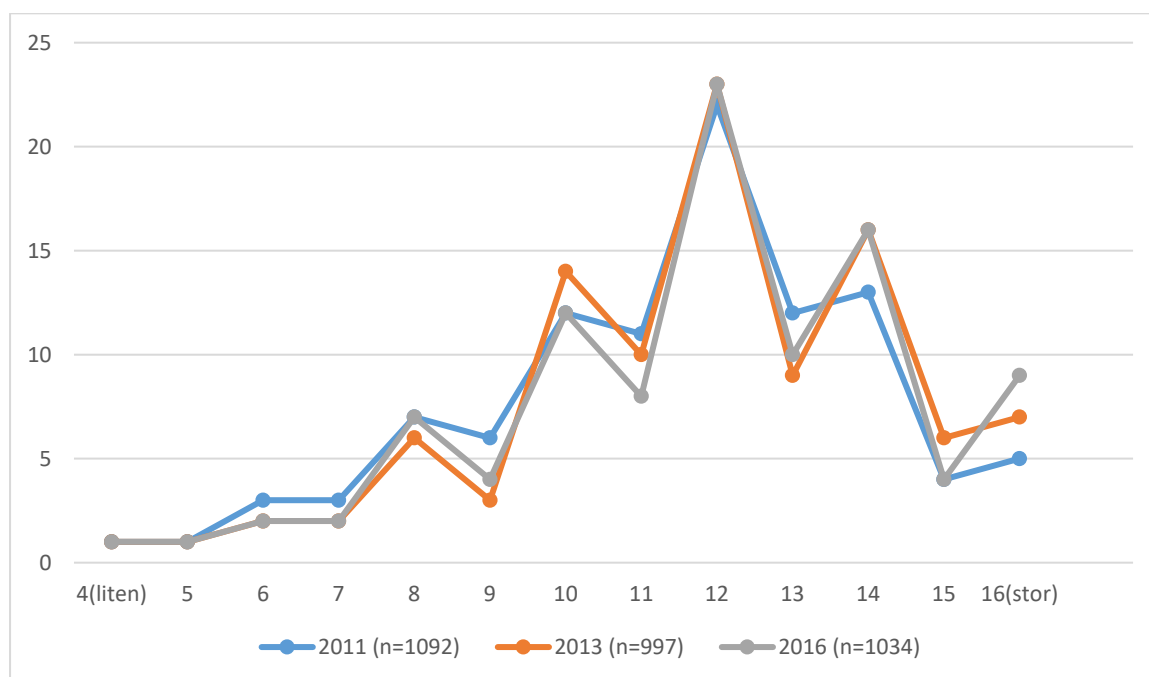
Svaralternativene var «*Ingen venner*», «*Få venner*», «*Noen venner*» og «*Mange venner*».

Først har jeg undersøkt hvordan svarene på disse spørsmålene fordeler seg i bygdeutvalget og byutvalget i 2016, og om det er signifikante forskjeller mellom gruppene (kvikvadrattest). Deretter har jeg laget en indeks på lokal vennekontakt der alle disse fire spørsmålene inngår, i likhet med hva som ble gjort i Storstad (2012), og undersøkte om det er endringer i lokalvennekontakt i bygdeutvalget fra 2011 til 2016 (t-test for uavhengige utvalg).

Som vist i tabell 8, så er det signifikante forskjeller mellom bygdeutvalget og byutvalget når det gjelder vennekontakt og tilgang til sosial støtte i bydelen, bygda eller tettstedet man bor. Det er en større andel i bygdeutvalget som svarer at de har mange venner i bydelen, bygda eller tettstedet man bor og som man kan regne med hvis man får problemer, henholdsvis 45 % og 20 %, sammenlignet med byutvalget (33 % og 13 %).

Tabell 8: Fordeling i bygde (-og byutvalget) i 2016, på spørsmål om lokal vennekontakt. I prosent. Antall (n), kji kvadrattest (X²) og p-verdi

Hvor mange venner har du...	Ingen	Få	Noen	Mange	n (by i parentes)	X ² (p-verdi)
-i bydelen, bygda eller tettstedet man bor?	2 (4)	13 (19)	40 (44)	45 (33)	1073 (1013)	43,404 (p=0,000)
-andre steder i kommunen	3 (3)	17 (18)	47 (51)	33 (29)	1059 (1000)	4,242 (p=0,236)
-i bydelen, bygda eller tettstedet en kan regne med hvis man får problemer?	5 (10)	23 (29)	51 (48)	20 (13)	1069 (1012)	42,793 (p=0,000)
-andre steder i kommunen en kan regne med	10 (9)	32 (34)	47 (46)	10 (11)	1047 (995)	3,251 (p=0,517)

Figur 18: Lokal vennekontakt i 2011, 2013 og 2016. Liten lokal vennekontakt (4) til stor lokal vennekontakt (16). T-test for uavhengige utvalget (2011-2013): $t=3,657$, $p=0,000$, og t-test for uavhengige utvalg (2011-2016): $t=3,530$, $p=0,000$

Når jeg sammenligner bygdeutvalget over tid, så finner jeg at den lokale vennekontakten i 2011, er signifikant lavere, enn i 2013 og i 2016 (se figur 18).

Tilfredshet med kommunale tjenester der man bor

En viktig årsak for å slå sammen og få større kommuner, blir ofte hevdet å være økt mulighet til å tilby innbyggerne tilfredsstillende kommunale tjenester. Med hjelp fra data fra

innbyggerundersøkelsene i 2010, 2013 og 2015⁶, finner Erichsen et al (2015) at for tjenestene barnehage, sykeheim, omsorgsbolig, hjemmesykepleie og hjemmehjelp så er innbyggere i små kommunene vesentlig mer tilfreds med tjenestene enn innbyggere i de store kommunene. Når det gjelder grunnskole, skolefritidsordning, sosialtjeneste, legevakt, helsestasjon og barneverntjenester, så finner de samme tendens, men forskjellen er mindre. For kommunene har det de siste årene vært en sterk vekst i kommunenes ansvar og oppgaver, og forventninger og krav til omfang og innhold i kommunale tjenester er langt høyere i dag enn for 50 år siden, både i befolkningen og fra sentrale myndigheter (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2016-2017).

I vår spørreundersøkelse har vi spurt om graden av tilfredshet med ni ulike typer kommunale tjenester. Disse er barneskole, ungdomsskole, barnehage, fritidstilbud til unge, hjemmesykepleie/hjemmehjelp, omsorgstjeneste/sykeheimtjeneste, fastlege, legevakt og bibliotek. Det er kun de som har kjennskap og/eller erfaring med tjenestene som har svart. Svaralternativene var fra 1 'Svært utilfreds' til 5 'Svært tilfreds'. I tabell 9 er svaralternativene svært og ganske utilfreds slått sammen til utilfreds, og svært og ganske tilfreds er slått sammen til tilfreds. De fleste er tilfreds med de kommunale tjenestene uavhengig av bosted.

For å undersøke om det er forskjell mellom de som bor i bygdekommuner og de som bor i bykommuner, når det gjelder tilfredshet med kommunale tjenester, så foretok jeg t-tester for uavhengige utvalg for hver tjeneste. I analysene og i fremstillingen i tabell 9, valgte jeg å ikke ta med de som svarte *uaktuelt/bruker ikke*. Disse regnes som missing. Vi fant at bygdefolk i gjennomsnitt er mer fornøyd med følgende kommunale tjenester: ungdomsskole, hjemmesykepleie/hjemmehjelp og omsorgstjeneste/sykeheimtjeneste. De som bor i byer og på større tettsteder er i gjennomsnitt mer fornøyd med fastlege og legevakt. Når det gjelder barneskole, barnehage, fritidstilbud til barn og unge og bibliotek, så var det ingen signifikante forskjeller mellom bygdekommuner og andre.

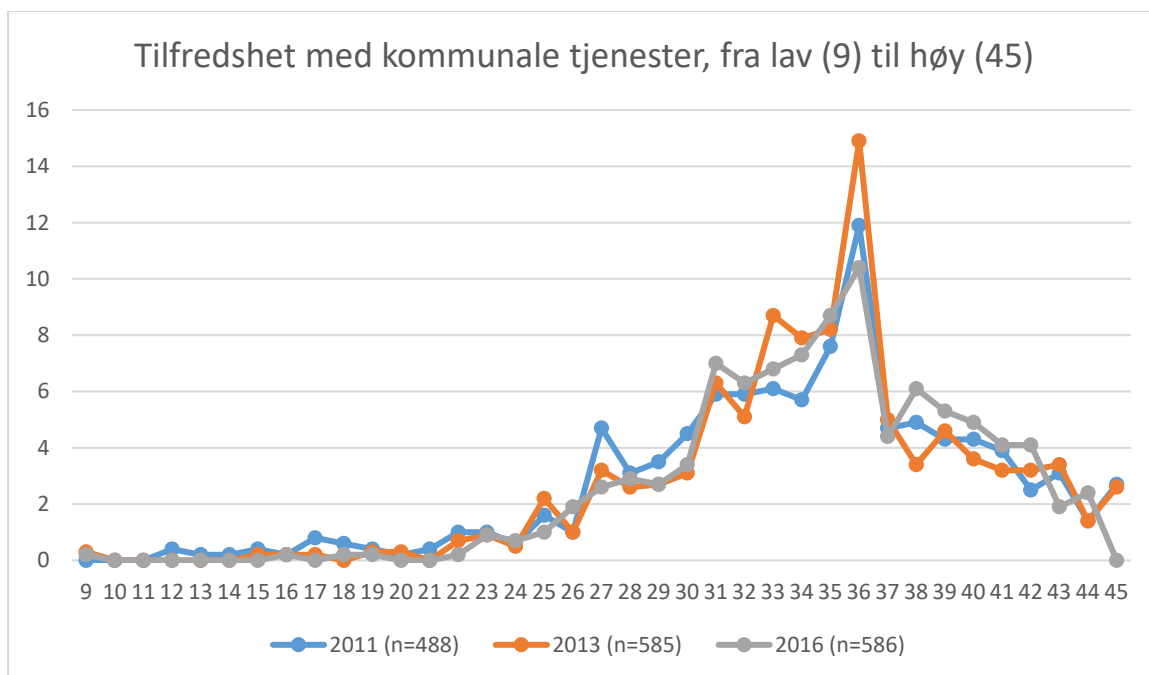
⁶ Offentlige tilgjengelig data fra Difi (Direktoratet for forvaltning og IKT)

Tabell 9: Tilfredshet med kommunale tjenester. I 2016. Bygd og by. (By i parentens) I prosent. Resultat fra t-test (T-verdi og p-verdi)

Tilfredshet med...	Utilfreds	Verken eller	Tilfreds	T-verdi (p-verdi)
barneskole	5 (6)	15 (14)	80 (80)	0,951 (0,341)
ungdomsskole	4 (7)	17 (18)	79 (75)	2,236 (0,026)
barnehage	2 (2)	13 (13)	85 (75)	0,455 (0,696)
fritidstilbudet til unge	16 (15)	29 (27)	55 (58)	-0,915 (0,360)
hjemmehjelpstjeneste/hjemmesykepleie	9 (14)	21 (34)	70 (53)	6,237 (0,000)
omsorgstjeneste/sykeheimstjeneste	9 (18)	22 (33)	69 (49)	7,713 (0,000)
fastlege	10 (6)	14 (14)	76 (81)	-3,192 (0,001)
legevakt	14 (10)	20 (18)	66 (72)	-2,611 (0,009)
bibliotek	4 (3)	20 (20)	76 (77)	-1,045 (0,296)

For å få et samlet mål for tilfredshet på kommunale tjenester, summerte vi sammen svarene på det som angikk disse 9 tjenestene (Se figur 19). Dette ble også gjort i Storstad (2012), bortsett fra et unntak. Jeg valgte å beholde de som svarte *uaktuelt /bruker ikke* som missing, også da jeg laget en sumskåre. Årsaken er at missing som inkluderer de som svarte ikke aktuelt, ikke er tilfeldig fordelt mellom byutvalget og bygdeutvalget, og derfor blir det ikke riktig å gi missing gjennomsnittsverdien for hver enkelt variabel. Cronbachs alfa er tilfredsstillende for begge gruppene i 2016 (Cronbachs alfa bygdeutvalget: 0,835 og cronbachs alfa byutvalget: 0,861).

Deretter undersøke jeg hvordan graden av tilfredshet har endret seg fra 2011 til 2016, i bygdeutvalget. Her finner vi at bygdeutvalget i 2016 i gjennomsnitt er mer tilfreds med de kommunale tjenestene enn hva de er i 2011.

Figur 19: Graden av tilfredshet med kommunale tjenester. Bygdeutvalget, i 2011, 2013 og 2016. (T-test for uavhengige utvalg: t-verdi= -3,306 og p-verdi=0,001)

Oppsummering

Basert på funn fra Lokalsamfunnsundersøkelsen 2011, 2013 og 2016, så finner vi følgende:

- Uavhengig av om man bor i en bygdekommune eller bykommune, så trives de aller fleste godt der de bor. Det er ingen forskjell mellom de som bor i ei bygd eller på et større tettsted eller i en by.
- Sju av ti nordmenn, uavhengig av om man bor i en bygdekommune eller ikke, svarer at de sannsynligvis vil bo i samme kommune om ti år.
- Selv om generell trivsel er lik mellom by og bygd, så er det en større andel av de som bor i en bygdekommune enn de som bor i en bykommune som svarer at det er mye de misliker ved stedet de bor. Samtidig finner vi også en sterkere tilhørighet til stedet man bor blant bygdefolkene, sammenlignet med de som bor i by.
- Det opplevde lokale fellesskapet er sterkere blant de som bor i en bygdekommune enn hos de som bor mer urbant, og dette er uendret fra 2011 til 2016.
- Lokalpatriotismen er høyere i norske bygdekommuner sammenlignet med i bykommuner, og det har økt i bygdekommunene fra 2011 til 2016.
- De som bor i bygdekommuner har større tillit til, og stoler mer på andre som bor der de bor, sammenlignet med de som bor i bykommuner.

- Uavhengig av om man bor i en bygdekommune eller i en bykommune, så har mange god kontakt med sine naboer. De fleste hilser når man møter en nabo og mange har en nabo de også er god venn med. Generelt ser nabokontakten ut til å være sterkere på bygda enn på større tettsteder og i byen.
- Blant de som bor på bygda, så er den lokale vennekontakten større i 2013 og 2016, sammenlignet med i 2011, og de som bor i byer og på tettsteder har i gjennomsnitt en noe mindre lokal vennekontakt, sammenlignet med de som bor i bygdekommuner
- Når det gjelder tilfredshet med kommunale tjenester, så er bygdefolk mer fornøyd med ungdomsskole, hjemmesykepleie/hjemmehjelp og sykeheim/omsorgstjenester, men mindre fornøyd med fastlege og legevakt sammenlignet med de som bor på større tettsteder og i byer. For andre kommunale tjenester som barneskole, barnehage, fritidstilbud til unge og bibliotek er det ingen forskjell.
- En større andel av innbyggerne i norske bygdekommuner er mer fornøyd med kommunale tjenester i 2016 enn hva de var i 2011.

Det er ikke tatt hensyn til demografisk fordeling i analysene, og vi har dermed ikke undersøkt nærmere hvorvidt resultatene skyldes sammensetningen av de som bor på et sted (komposisjonelle forklaringer som utdanning, alder, kjønn) eller karakteristikk ved selve bostedet (såkalte kontekstuelle forhold) i denne omgang. Data fra Lokalsamfunnsundersøkelsen utgjør imidlertid et godt empirisk grunnlag også for mer dyptgripende analyser, ikke minst fordi den gjennomføres med jevne mellomrom og slik kan måle utvikling over tid. Lokalsamfunnsundersøkelsen kan blant andre ting brukes både til å fremskaffe *vurderingsgrunnlag* for regionale og nasjonale endringer og tiltak blir satt ut i live, samt benyttes til å anslå *effekten* av ulike regionale og nasjonale endringer i Norge.

Referanser

- Erichsen, A. B., Jensen, B. & Narud, O. G. (2015). Innbyggernes tilfredshet med kommunale tjenester og kommunestørrelse. *Fagbladet samfunn og økonomi*, nr 2, s. 6-21.
- Hummon, D. M. (1992). Community attachment: Local sentiment and sense of place. I I. Altman og S. Low (red). *Place Attachment*, New York: The Free Press.
- Kjeldstadli, K. (2017). Finnes lokalsamfunn? *Heimen*, 54 (4):342-351. Universitetsforlaget.
- Kommunal- og regionaldepartementet (2013). Meld.St.13 (2012-2013). Ta heile Noreg i bruk. Distrikts- og regionalpolitikken. Tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/contentassets/3c0d694d560a4258923f0132b50c297a/nn-no/pdfs/stm201220130013000dddpdfs.pdf> (hentet 23.mars. 2018).
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2016). Meld.St.22 (2015-2016). Nye folkevalgte regioner- rolle, struktur og oppgaver. Tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/contentassets/88e9ee4fdabe4cedaa6cfd74cf5cdbcdb/no/pdfs/stm201520160022000dddpdfs.pdf> (hentet 23.mars 2018).
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Prop. 96 S. (2016-2017). Proposisjon til Stortinget (Forslag til stortingsvedtak). Endringer i kommunestruktur.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2017). Prop.96 S (2016-2017). Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak). Endringer i kommunestruktur. Tilgjengelig på <https://www.regjeringen.no/contentassets/6381fed4b86d4d779c26eaf69e6f3fcd/no/pdfs/prp201620170096000dddpdfs.pdf> (hentet 23.mars 2018).
- SSB (1994). Standard for kommuneklassifisering 1994. Tilgjengelig på https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_c192.pdf (hentet 23.mars.2018). Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- SSB (2009). Det gode nabolag fines mest på bygda. Naboskapsintegrasjon i Norge- forskjeller mellom by og land. *Samfunnsspeilet*, 2009/1.
- SSB (2017). Framtidas eldre i by og bygd. *Rapporter 2017/32*.
- Storstad, O. (2012) På vei mot et norsk bygdebarometer. Rapport 11/2012. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Vaage, O. F. (1998). Kulturbruk i storbyen og på små steder: Opera og ballett mot revyer. *Samfunnsspeilet* 6/98. Statistisk sentralbyrå. Oslo-Kongsvinger. Tilgjengelig på https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/_attachment/69910?_ts=137db1305b0 (hentet 28.mars 2018).
- Villa, M. (1999). Sosial kontakt i bygdene- familie, venner og naboer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 40, 442-466.
- Wollebæk, D. og K. H. Sivesind (2010): Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge frå 1997-2009. R-3:10, Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.